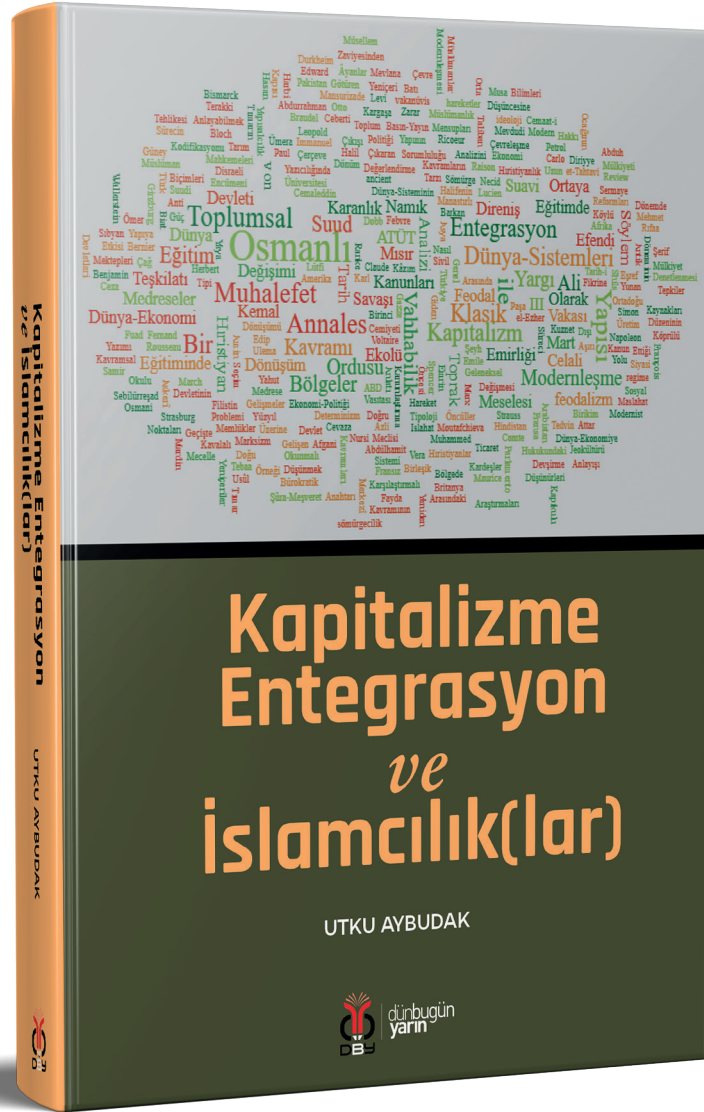


Kapitalizme Entegrasyon ve İslamcılık(lar)

UTKU AYBUDAK



dünbugün
yarın



Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.



“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 160
Siyaset: 6

ISBN 978-625-7438-96-4
Sertifika No: 18188

1. Baskı: İstanbul, 2021

Yazar: Utku Aybudak

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi/Kitap Editörü: Nuh Muaz Kapan

Kapak/Mizanpaj: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Birlik Ozalit
(Sertifika No: 20179)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Kapitalizme Entegrasyon ve İslamcılık(lar)
Yazar: Utku Aybudak Editör: Nuh Muaz Kapan
İstanbul : DBY Yayınları, 2021.
449 s. ; 15,0 x 21,0 cm __ (DBY Yayınları ; No. 160) __ Dizin var
ISBN 978-625-7438-96-4
1- Siyaset Bilimi 2- Kapitalizm 3- Siyasal İslam

Bu kitap, 2020 yılında Prof. Dr. H. Aliyar Demirci danışmanlığında, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış "Dünya-Sistemine Entegrasyon ve İslamcı Hareketlerin Metot Seçimi Arasındaki İlişki:Türkiye Örneği" isimli doktora tezinin gözden geçirilerek yayımlanmış halidir.



DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Giriş 13

BİRİNCİ BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve 23

1. Annales Ekolü 23

1.1. Annales Öncesi Tarih Yazımı..... 23

1.2. Annales'in Ortaya Çıkışı..... 25

1.3. Annales Ekolü ve Tepkiler 31

1.4. Türk Tarih Yazıcılığında Annales Etkisi 38

2. Dünya-Sistemleri Analizi..... 39

2.1. Dünya-Sistemleri Analizini Ortaya Çıkaran Öncüller 39

2.2. Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek..... 44

2.3. Dünya-Sistemleri Analizi..... 47

3. Bir Dünya-Ekonomi Olarak Kapitalizm..... 61

3.1. Kapitalizme Entegrasyon..... 66

3.2. Modern Dünya-Sisteminin Jeokültürü 70

4. Determinizm ve Aşırı Yapısalcılık Tehlikesi Üzerine

Değerlendirme..... 75

İKİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Toplumsal Yapısı	81
1. Osmanlı Toplumsal Yapısı Kaynakları ve Araştırmaları.....	81
2. Feodalizm – ATÜT ve Osmanlı Toplumsal Yapısı.....	84
3. Osmanlı Toplumsal Yapısı.....	92
3.1. Klasik Yapıya Geçişte Dönüm Noktaları.....	92
3.1.1. Anti Feodal Bir Güç Olarak Yaya ve Müsellem Teşkilatı.....	96
3.1.2. Hıristiyan Tebaa ile İlişkiler.....	99
3.1.3. Merkezî Devlet ile Köylü İttifakı.....	103
3.2. Osmanlı Klasik Toplumsal Yapısı.....	108
3.2.1. Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Tımar.....	108
3.2.2. Osmanlı Toprak Mülkiyet Düzeninin Ekonomi Politigi.....	113
3.2.3. Devşirme Sistemi ve Kapıkulu Ordusu.....	123
3.3. Klasik Yapının Değişmesi.....	127
3.3.1. Tımarın ve Yeniçeri Ocağının Değişimi.....	128
3.3.2. Celali İsyanları ve Ümera Ordusu ya da Uzun 17. Yüzyıl.....	132
3.3.3. Âyanlar.....	137
3.3.4. Kargaşa Döneminin Ekonomi-Politigi.....	143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kapitalizme Entegrasyon Biçimleri ve İslamcılık	167
1. İdeoloji Kavramı ve İslamcılık.....	167
1.1. İdeoloji.....	167
1.2. İslamcılık – İdeolojik Söylem.....	170
2. Dünya-Ekonomiye Entegrasyon ve Tipoloji Problemi.....	174
2.1. Karanlık Bölgeler.....	176

2.1.1. Diriyye Emirliği (I. Suud Devleti): Karanlık Bölgede Gelişen Vahhabilik.....	177
2.1.2. Necid Emirliği (II. Suud Devleti): Dünya- İmparatorluk.....	183
2.1.3. III. Suud Devleti: Dünya-Ekonomi ile İlişkiler ve Dönüşüm.....	185
2.2. Sömürge Bölgeler.....	197
2.3. Çevre Bölgeler.....	209
2.3.1. Suudi Arabistan'ın Çevreleşme Süreci ve Vahhabilik.....	212
2.3.2. Mısır Örneği.....	219

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Osmanlı'da İslamcılık Karşılaştırmalı Bir Anlatı	253
1. Geleneksel Osmanlı İktisat Anlayışı.....	253
2. Osmanlı'da Tarım Dışı Sermaye Birikim İmkânları/ İmkânsızlıkları.....	256
3. Osmanlı Modernleşmesi ve Osmanlı Kapitalistleşmesi/ Periferileşmesi.....	266
4. Kanunlaştırma ve Yargı Teşkilatı.....	286
4.1. Tedvin ve İktibas Arasında Osmanlı Kodifikasyonu.....	288
4.1.1. Ceza Kanunları.....	292
4.1.2. Ticaret Kanunları.....	294
4.1.3. Usûl Hukukundaki Gelişmeler.....	295
4.1.4. Mecelle.....	296
4.2. Osmanlı Mahkemeleri.....	301
4.3. Yargı Mensupları.....	305
5. Osmanlı'da Eğitim ve Medreseler Meselesi.....	310
5.1. Klasik Dönemde Osmanlı'da Eğitim.....	311

5.1.1. Sıbyan Mektepleri	311
5.1.2. Medreseler	312
5.2. Osmanlı Eğitiminde Modernleşme	314
5.2.1. Askerî Eğitimde Modernleşme	314
5.2.2. Sivil Eğitimde Modernleşme	315
5.2.3. Medrese Eğitiminde Islahat	322
6. Yargı ve Eğitim Reformları Nasıl Okunmalı?	329
7. Osmanlı İslamcılığının İnşa Ettiği Söylem: Kavramların Değişimi	342
7.1. Parlamento Fikrine Götüren Bir Dönüşüm: İstişare (Şûra-Meşveret) Kavramı	344
7.2. Genel Seçim ve İktidarın Denetlenmesi Düşüncesine Giden Sürecin Vasıtası: Ehlü'l-Hal ve'l-Akd Meclisi Kavramı	346
7.3. Halifenin Sorumluluğu ve Azli: Biat Kavramının Dönüşümü	349
7.4. Raison D'etat'ya Doğru: Fayda (Maslahat) ve Zarar (Menafi) Kavramları	350
7.5. Kanun Devletinin İnşası: Ulü'l Emrin Cevaza Tecavüzü	351
7.6. Modernist İslamcılığın Anahtarı: İctihat Kapısı Meselesi	352
8. Osmanlı İslamcılığı Düşünürleri	355
8.1. Namık Kemal (1840 – 1888)	357
8.2. Ali Suavi (1839 – 1878)	364
8.3. Manastırlı İsmail Hakkı Efendi (1846 – 1912)	368
8.4. Musa Kâzım Efendi (1859 – 1920)	372
8.5. Mansurizade Said (1864 – 1923)	379
9. Muhalefet ve Direniş İmkânları Yahut İmkânsızlıkları	382
9.1. Bürokratik Muhalefet	383
9.2. Siyasi Muhalefet	391

9.3. Basın-Yayın Yolu ile Muhalefet İmkânı: Eşref Edip (1882-1971)	394
9.4. Muhalefet İmkânları Zaviyesinden 31 Mart Vakası	396
10. Direniş İmkânları ve Entegrasyon Arasındaki İlişkiyi Anlayabilmek	405
Sonuç	413
Kaynakça	423
Dizin	445

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

Giriş

İslamcılık her zaman için Türk akademisinin popüler konularından birisi olmuştur. Bu çalışma da İslamcılıkla alakalı olmakla beraber amaçlanan özgün katkı İslamcılık akımının dışsal bir okumasının yapılmasıdır. Literatürdeki İslamcılıkla alakalı çalışmaların genelde bir düşünür, parti, İslami bir örgütün tikel incelenmesi üzerine yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda YÖK tez veri tabanı incelendiğinde başlığında “İslamcı” teriminin yer aldığı otuz bir adet doktora tezinin yazılmış olduğu görülmektedir. Bu 31 tezden 11 tanesi bir düşünür, örgüt yahut siyasi parti incelemesinde bulunmaktadır. Kişi veya örgüt incelemesinin yapıldığı tezlerden Örtlek’in (2015) çalışmasının Mısır örneğini inceleyerek çalışma alanının en geniş tutulduğu tez olduğu söylenebilir. Fakat bu çalışmada da ana omurganın Mısır İslamcılığının en önemli öznelerinden Müslüman Kardeşler örgütünün incelenmesinden oluştuğu fark edilmektedir. Geri kalan 20 doktora tezinin beş tanesi ise belli bir dönemdeki yahut belli bir bölgedeki İslamcılarının belli bir konu (meşrutiyet, demokrasi, Filistin sorunu vb. gibi) üzerindeki algılarının araştırılması üzerinedir.¹ Bu verilerin haricinde Duman (1996), çalışmasında İslamcı

¹ Verilere tez.yok.gov.tr adresinden ulaşılmıştır. Erişim tarihi: 19.03.2020

hareketin çok partili dönemdeki gelişimini; Sevil (2005) ise İslamcılık hareketinin İttihat ve Terakki dönemindeki gelişimini incelemektedir. Bu bakımdan bu çalışmada, İslamcılık üzerine ortaya konan literatüre özgün bir katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

“Neden Dünya’nın farklı ülkelerinde gelişen İslamcılıklar farklı biçimler almakta, farklı mücadele yöntemleri kullanmakta ve farklı söylemler üretmektedir?” sorusu bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bugün İslamcılık ve İslamcı örgütlerden bahsedildiğinde demokratik ve laik rejimlerde oy verenleri tekfir eden hareketlerden; söz konusu rejimlerde faaliyet gösteren siyasi partilere kadar çok geniş bir din anlayışı ile hareket eden muhtelif örgütler anlaşılmalıdır. Bu çeşitliliğin nedeni sorulduğunda akla gelebilecek cevaplardan ilki mezhep farklılıkları olabilir. Ancak günümüzde faaliyet gösteren İslamcı örgütlerin en basit bir gözlemlerle dahi farklılığı incelenecek olsa, temel ayrımın mezhep üzerinden yapılamayacağı görülecektir. Örneğin Afganistan’da varlığını sürdüren Taliban hareketi, İslam’ın Sünni ve Hanefi yorumunu takip etmektedir. Ancak İslamcı bir örgüt olarak seçtiği mücadele yöntemi ile dinin yine aynı yorumunun egemen olduğu Türkiye’deki İslamcı hareketlerin benimsediği yöntem oldukça farklıdır. Çalışmanın en temel konusu ve argümanı ise İslamcı hareketlerdeki bu yönetsel farklılığın uzak nedeninin; Müslüman ülkelerin dünya-sistemi ile girdiği ilişkinin biçiminde yattığı iddiasıdır. Bir ülkedeki İslamcı hareketlerin ana karakteri, o ülkenin kapitalist dünya-ekonomiye entegre olma süreci esnasında şekillenmektedir. Ancak bu süreçler çoğu zaman son derece dolayımlanmış bir vaziyette tarihin satır aralarında yatmaktadır. Çalışma, söz konusu şekillendirici süreçlerin üzerine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın üzerine inşa edildiği doktriner temeli, dünya-sistemleri analizi oluşturmaktadır. İlk bölümde çalışmanın üzerine kurulduğu kavramsal çerçeve izah edilmektedir. İslamcılık an-

latısı, özünde tarihsel bir mefhumun anlatısını yapmaktır. Bu nedenle tarihe hangi çerçeveden bakıldığı önem kazanmaktadır. Dünya-sistemleri analizinin temel esaslarından evvel çalışmanın da tarih telakkisini oluşturan Annales ekolü izah edilmektedir. Literatür incelendiğinde Türk araştırmacıların dünya-sistemleri analizine fazla yabancı olmadığı görülmektedir. İslamcılık kadar sık olmasa da dünya-sistemleri analizinin de tezlere ve makalelere konu edinildiği görülmektedir. Ancak İslamcı hareketin bu doktrin çerçevesinde ele alındığı bir çalışma söz konusu değildir.

Kavramsal çerçevenin izah edilmesinin ardından ikinci bölümde Annales ekolü ve dünya-sistemleri analizi penceresinden Osmanlı toplumsal yapısına dair bir anlatı yapılacaktır. Elbette ki Osmanlı toplumsal yapısı, bir kitap bölümünden çok daha kapsamlı ele alınması gereken bir meseledir. Ancak burada temel amaç, toplumsal yapıya dair bilinmeyen yahut bulunmamış bir özelliği ortaya çıkarmak değildir. Bu konunun referans eserleri olarak kabul edilen eserler ışığında derli toplu bir anlatı sunmaya gayret edilecektir. Çalışmanın esas aldığı doktrin nedeniyle toplumsal yapı, ekonomi-politik bir açıdan incelenecektir. Odak noktası olarak da Osmanlı toplumsal, siyasi ve iktisadi yapısının sermaye birikiminin önüne koyduğu engeller göz önüne serilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde, esas olarak niceliksel ve nesnel değerler üzerinden bir anlatı kurgulanmaya gayret edilecektir. Osmanlı, dünya-sistemleri analizi kapsamında bir dünya-impatorluk olarak ele alınacak ve impatorlukta üretilen artı ürünün hangi odaklar tarafından emildiği gösterilmeye gayret edilecektir. Bu bölüm, konunun mahiyeti gereği öznelere son derece silikleştiği ve toplumsal sınıfların ve iktisadi bölüşüm mekanizmalarının ön plana çıktığı bir anlatı üzerinden şekillenecektir.

Osmanlı tarihi, çok farklı dönemlemeler üzerinden anlatılmaktadır. İmpatorluk tarihinin hangi noktalardan bölüneceği, tarih telakkisi ile yakından alakalı bir sorundur. Annales ekolü

ve dünya-sistemleri analizi bütüncül olarak idrak edildiğinde tarihte kırılma noktalarının değil dönüşüm süreçlerinin varlığı ön plana çıkmaktadır. İkinci bölümde Osmanlı toplumsal yapısı izah edilirken birbirinden kırılma noktaları ile değil tedrici süreçler neticesinde ayrılan dört tarihsel dönemin varlığı kabul edilecektir. Görece daha ilkel bir siyasi teşkilatlanmanın mevcut olduğu kuruluş döneminin ardından siyasi müesseselerde merkeziliğin ön plana çıktığı klasik dönem gelmektedir. Harici ve dâhili etkenler neticesinde klasik yapı sürdürülemez hale geldiğinde ise İmparatorluk, adına bu çalışmada âyanlar dönemi denecek olan ve yaklaşık iki asır süren bir süreç yaşamıştır. Âyanlar döneminin ardından ise İmparatorluğun kapitalist dünya-ekonomi ile yoğun ilişki yaşadığı modern Osmanlı yahut geç Osmanlı dönemi gelmektedir. Kapitalist dünya-ekonomünün, Osmanlı'yı periferisine katmadan evvel Osmanlı toplumunda niçin sermaye birikiminin yaşanmadığı önem arz etmektedir. Bu problemin yanında çalışma, ülkelerin kapitalizm ile ilişkiye girme biçiminin modern dönem siyasi ve toplumsal müesseselerinin teşekkülü açısından da son derece önemli olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle ilişkiye giren iki yapının da doğru tahlil edilmesi son derece önemlidir. İslamcılığın teşekkülü, basit bir belirleyen/belirlenen diyalektiği üzerinden kurgulanamayacak kadar karmaşık süreçler ve mücadelelerin tarihidir. Bu nedenle kapitalist dünya-ekonomünün şartlarını kayıtsız biçimde dayattığı ve Osmanlı müesseselerinin bu şartlar çerçevesinde şekillendiği bir gelişim söz konusu değildir. Böyle bir telakki hakikatte olanı, indirgemeci bir yaklaşımla ele almak demektir. Ancak Osmanlı'da gelişen fikri akımların ve siyasi, iktisadi, toplumsal müesseselerin tamamen içsel çatışmalar neticesinde dış müdahaleden âzâde biçimde kurulduğunu iddia etmek de doğru değildir. 1650 yılında Osmanlı iktisadında kapitalist ilişkilerin egemen olduğunu söylemek doğru değildir. 17. asırda Osmanlı, toplumsal ve iktisadi yapı olarak

kapitalist dünya-ekonomiden farklı bir görünüm arz etmektedir. İki yüzyıl sonra 1850 yılında ise Memalik-i Osmani'de kapitalist ilişkilerin son derece yaygınlaştığı söylenebilir. Sadece dünya-sistemleri analizi çerçevesinde kapitalist dünya-ekonomünün dinamiklerini bilmek, söz konusu iki asırda yaşanan değişimi doğru anlayabilmek için yeterli değildir. Bu sürecin anlaşılması için kapitalizm öncesi Osmanlı toplumsal ve iktisadi yapısının da bilinmesi gerekmektedir. Kapitalizme entegrasyon, son kertede ekonomi-politik bir süreç olduğundan Osmanlı toplumsal yapısı da ekonomi-politik bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Her ne kadar çalışmanın odak noktasını bu topraklarda neşet eden İslamcılık fikriyatı oluşturuyorsa da evvela ortaya genel bir analiz seti konulmakta ve ardından söz konusu analiz seti yardımıyla Osmanlı'daki İslamcılık incelenmektedir. İdiografik bir tarih anlayışı çerçevesinde her İslamcılığın ancak kendi tikelliği içerisinde kavranabileceği kesinlikle iddia edilmemektedir. Aksine İslamcılıkların teşekkül süreci ile ülkelerin kapitalizme entegrasyon süreçleri arasındaki ilişkilerin belli benzer eğilimler ortaya koyduğu iddia edilmektedir. Bu nedenle Osmanlı İslamcılığının incelenmesinden evvel üçüncü bölümde kapitalizme entegrasyon biçimleri ve her entegrasyon biçimine karşılık gelen bir ülkedeki İslamcı hareketin şekillenme süreci kısaca izah edilmeye gayret edilecektir. Bu noktada bir bölge, kapitalizmle olan ilişkisi açısından her şeyden önce iki ana ayrıma tabiidir. İlk olarak bölge, ihtiva ettiği stratejik konum yahut iktisadi zenginlikleri sebebiyle kapitalist dünya-ekonomünün bünyesine dâhil etmek istediği bir bölge olabilir. Yahut bu sebeplerin mevcut olmamasından ötürü kapitalizmin müdahalede bulunmadığı bir bölge olabilir. İkinci durumdaki bölgeler, çalışmada "karanlık bölgeler" olarak adlandırılmaktadır. Karanlık bölgelerin özellikleri izah edildikten sonra tipik bir karanlık bölge olan Arabistan yarımadası ve Vahhabi hareket incelenmektedir. Karanlık bölge-

lerde ortaya çıkan İslamcı hareketlerin en temel özelliği dış müdahaleden âzâde olmalarıdır. Bu nedenle doğdukları toplumun güç ilişkileri ile şekillenmektedirler. Arabistan'da Vahhabi hareketin ortaya çıkışı bu sürecin en belirgin örneklerindendir.

Kapitalist dünya-ekonomisinin bünyesine dâhil etmek istediği bölgeler ise dünya-ekonomisinin erken döneminde iki biçimde sisteme entegre olmaktadır. İlk seçenek sömürgeleştirilmiştir. Böyle bir süreç, siyasi ve ekonomik bağımsızlığın sonu demek olduğundan sömürgeci ülkenin politikası sömürge bölge üzerinde son derece önemlidir. Sömürge bölgelerin en tipik örneğini ise Hindistan oluşturmaktadır.

Sömürge harici dünya-ekonomiye entegre olma biçimi ise sistemin periferisinde yer almaktır. Bu durumda sisteme dâhil olan bölgedeki politik birim bağımsızlığını kaybetmemektedir. Bu nedenle çevreleşme süreci, diyalektiğin daha fazla ön planda olduğu bir entegrasyon biçimidir. Çevreleşen ülkedeki siyasi, iktisadi ve toplumsal yapıların entegrasyon sürecini ne şekilde yönettiği önem kazanmaktadır. Osmanlı entegrasyonundan evvel çevre bölgelere örnek olarak Suudi Arabistan ve Mısır ülkelerinde yaşanan süreçlere değinilmektedir. Vahhabi hareket, Suudi Arabistan'da müdahaleden âzâde biçimde mevcudiyetini tesis ettikten sonra bölgede petrolün bulunması ile dünya-ekonomisinin müdahalesine açık hale gelmiştir. 1930'lu yılların ortalarında başlayan bu süreç, çalışmada kısaca ele alınmaktadır. Suudi Arabistan örneğinin ardından tarihsel olarak Osmanlı ile neredeyse eş anlı biçimde dünya-ekonomiye dâhil olan Mısır analiz edilmektedir. Mısır'da gelişen İslamcılık(lar); Osmanlı İslamcılığı ile benzeşen ve ayrışan yönleri açısından ele alındığında sisteme duhûl eden bölgenin toplumsal yapısındaki farklılıkların ortaya çıkan hareketlere tesiri noktasında son derece mümtaz bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Modernleşme süreçlerinin dönemsel olarak benzemesi nedeniyle Mısır,

gerek İslamcılık incelemesi olsun gerek kapitalizme eklemleme açısından olsun Türk araştırmacılar tarafından da incelenme konusu yapılmaktadır. Mısır İslamcılığına dair yapılan araştırmaların önemli bir kısmının Müslüman Kardeşler örgütü ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu konuda mevcut çalışma açısından ön plana çıkan eser ise Erkilet'in (2017) Ortadoğu'da modernleşme konusunu İslami hareketlerle beraber Türkiye, Mısır ve İran örnekleri üzerinden incelediği kitabıdır. Üç ülkenin modernleşme süreçlerinin ve üç ülkede ortaya çıkan İslamcı hareketlerin incelenerek karşılaştırmalı bir anlatı sunulan eserde ekonomi-politikten uzak bir dil kullanıldığı görülmektedir. Dünya-sistemleri analizi çerçevesinden kapitalist dünya-ekonomisinin ortaya koyduğu jeokültürün yayılması olarak okunabilecek ve iktisadi süreçlerden âzâde düşünülemez modernleşme süreci, Erkilet'in eserinde tikel inceleme konusu olarak ele alınmaktadır. Erkilet'in çalışmasının haricinde yine ekonomi-politik bakış açısından uzak bir İslamcılık incelemesini Gencer'in *İslam'da Modernleşme* isimli eseri oluşturmaktadır. Alanında referans eserlerden biri olarak kabul edilen bu kıymetli çalışmada da modernleşme sürecinin iktisadi veçhelerinin fazlaca ele alındığı söylenemez.

Nihayet dördüncü bölümde ise Osmanlı İslamcılığının teşekkülü ele alınmaktadır. İslamcılık, modernleşme sürecine reaksiyon göstererek ortaya çıkan bir fikriyattır. Ancak yaşanan modernleşmeye tek bir merkezden ve eş biçimli reaksiyon gösterildiği söylenemez. Farklı odaklardan farklı söylemler geliştirilebilmektedir. Ancak Osmanlı özelinde bakılacak olursa geliştirilen söylemlerden yahut modernleşme karşısında tutunulan tavırlardan bir tanesinin egemen konuma geldiği dikkat çekmektedir. Çalışmanın odak noktasını bu söylem ve tavrın, egemen olma süreçlerinin gün ışığına çıkarılması oluşturmaktadır. Bu nedenle Osmanlı İslamcılığının kurucu düşünürlerine geçmeden evvel bu düşünürlerin ortaya çıkmasını ve düşüncele-

rini yaymasını sağlayan yapının tesis edilme süreci üzerinde durulmuştur. Kapitalizm öncesi özgün şartlar, Osmanlı modernleşme sürecinde bürokrasiyi muktedir hale getirmiştir. Bu nedenle ulemanın, İstanbul'da biriken iktidardan zaman içinde aldığı payın azalması süreçleri ele alınmaktadır. İlk olarak Osmanlı'da Tanzimat sonrası yaşanan kanunlaştırma süreçleri ele alınmaktadır. Bu süreçlerde ulema sınıfının oynadığı ve oynamadığı rol esasında iktidar dağılımı açısından çok şey anlatılmaktadır. Kanunlaştırma süreçlerinin tahlilinin ardından yargı teşkilatında yaşanan değişimler ele alınmaktadır. Osmanlı modernleşmesi Cumhuriyet'in aksine, seküler ve dini müesseselerin aynı anda var olduğu ikili yapıya müsaade eden bir süreçtir. Söz konusu ikili yapının en önemli örneklerinden birini ise yargı teşkilatı oluşturmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulan *Nizamiye Mahkemelerinin* zamanla yetkilerini *Şer'i Mahkemeler* aleyhine genişletmeleri Osmanlı modernleşme sürecinde İslamcı söylemin kurulması açısından önemli bir dönemi ifade etmektedir. Yargı teşkilatının ardından kapitalist dünya-ekonomiye çevre bölge olarak eklemlenen ülkelerde kendini gösteren eğitim reformu ele alınmaktadır. Ortaya çıkan modern ordu neticesinde modern bir maliye ve modern bir bürokrasi ihtiyacı hâsıl olmaktadır. Bu ihtiyaca binaen personel yetiştirmek içinse modern eğitim kurumları tesis edilmektedir. Osmanlı da diğer çevre ülkeler gibi bu süreci yaşamıştır. Modern eğitim de ülkede teknokrat, beyaz yakalı bir toplumsal grubu ortaya çıkarmaktadır. Hem Mısır hem de Osmanlı'da İslamcı fikriyatın kurulması noktasında ortaya çıkan ve yeni bir zihniyete sahip beyaz yakalı grubun önemi son derece büyüktür. O nedenle Osmanlı eğitimindeki modernleşme hamleleri ve modernleşme sürecinde ulema sınıfının yavaş yavaş icrai makamlardan dışarı doğru itilmesi çalışmanın argümanı açısından oldukça dikkat çekici bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Kanunlaştırma, yargı teşkilatı ve eğitim reformlarının ardından Osmanlı İslamcılığının önde gelen düşünürleri ele alınmaktadır. Bu kısımda sadece düşünürlerin düşüncelerinin ne olduğu üzerinde değil aynı zamanda bu kişilerin düşüncelerini yayma imkânları üzerinde de durulmaktadır.

Sonuçtan evvel son olaraksa modernleşme neticesinde tesis edilen yapılara ve oluşturulan İslamcı söyleme karşı muhalefet imkânları ele alınmaktadır. Bu kısımda da Osmanlı'da egemen olan İslamcı söylemin muhalifleri üzerinde durulmaktadır. Temel olarak muhalefet imkânlarının niçin belli alanlara doğru kaydığı izah edilmeye çalışılmaktadır. Sadece belli muhalefet olanaklarının mümkün olması ile kapitalizme entegrasyon biçimi arasındaki dolaylı ilişkiler izah edilmeye gayret edilmektedir.

Bu çalışma, dünya-sistemleri analizi çerçevesinde İslamcılığı tahlil ederek bu fikriyatın harici süreçler üzerinden okumasının yapılabileceğini iddia etmektedir. Öznelerin söylemlerinden ziyade yaşanan modernleşme neticesinde tesis edilen yapının hangi söyleme sahip özneleri ön plana çıkardığını ortaya koyma çabası noktasında literatüre özgün bir katkıyı amaçlamaktadır. Modernleşme sürecinin ise iktisadi ilişkilerden bağımsız ele alınmaması ve yaşanan modernleşme biçimi ile kapitalist dünya-ekonomiye eklemlenme arasında ilişki kurulmaya gayret edilmesi dolayısıyla bu konuda yazılanlar ile tekrara düşmeyen bir anlatı ortaya konmaya gayret edilmektedir.

Kaynakça

- Abdul-Reda, R. (1990). *Islamic Traditions in Modern Politics: The Case of al-Azhar in Egypt a Historical Study of Culture and Social Structure*, (Basılmamış Doktora Tezi), Wayne State University, Detroit.
- Açık, K. (2016). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Olan Dönemde Rüşdiye, İdadi Ve Sultani Mekteplerindeki Arapça Derslerinin Yabancı Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi", *EKEV Akademi Dergisi*, 65, 313-342.
- Akça, G., ve Hülür, H. (2006). "Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 295-321.
- Akdağ, M. (1945). "Tımar Rejiminin Bozuluşu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 3/4, 419-431.
- Akdağ, M. (1947). "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5/3, 291-313.
- Akdağ, M. (1966). "Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4/6-7, 201-247.
- Akdağ, M. (2010). *Ahali Fırkası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Akgündüz, S. N. (2016). "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları", *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/8, 1-16.
- Akiba, J. (2007). "Kadılık Teşkilatında Tanzimat'ın Uygulanması 1840 Tarihli Tâlimnâme-i Hükkam", *Osmanlı Araştırmaları*, 29, 9-40.

- Akiba, J. (2018). "Sharī'a Judges in the Ottoman Nizāmiye Courts 1864-1908", *Osmanlı Araştırmaları*, 51, 209-237.
- Akman, A. (2019). "Tanzimat Sonrası Osmanlı Usûl Hukukundaki Gelişmeler", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/1, 441-460.
- Akşin, S. (1980). *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Akyıldız, A. (2016). "Mekteb-i Maârif-i Adliyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt Ek-2, İSAM, İstanbul.
- Akyılmaz, G. (1999). "Birinci Jön Türk Hareketinin (Yeni Osmanlılar Cemiyeti) İdeolojisine Bir Örnek: Namık Kemal ve Fikirleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2, 233-251.
- Al-Abidin, A. Z. (1989). "The Political Thought Of Ḥasan Al-Bannā", *Islamic Studies*, 28/3, 219-234.
- Albayrak, S. (1995). "Eşref Edip Fergan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, İSAM, İstanbul.
- Al-Jarbou, A. (2007). "The Role of Traditionalists and Modernists on the Development of the Saudi Legal System", *Arab Law Quarterly*, 21/3, 191-229.
- Al-Rasheed, M. (2010). *A History of Saudi Arabia*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Althusser, L. (2019). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev. A. Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Altuğ, U. (2011). "Erken On Beşinci Asır Osmanlı Balkanlar'ında Tımar Sistemi'nin Tatbikinde Coğrafi Koşulların Tesiri", *ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, 29-44.
- Amin, S. (1976). "Social Characteristics Of Peripheral Formations: An Outline For An Historical Sociology", *Berkeley Journal of Sociology*, 21, 27-50.
- Avcılar, S. B. (2002). "Asya Tipi Üretim Tarzı'na Veda", *Bilig*, 22, 1-28.
- Ayan, E. (2011). "Türk Tarih yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu", *Tarih Okulu*, 11, 75-101.
- Aydın, A. (2018). "Hanefi Mezhebine Hintli Bir Yorum: Ferâiziyye Hareketi", *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/12, 457-478.
- Aydın, E. (2018). "Bediüzzaman Said Nursi'nin Siyasete Yaklaşımının Değerlendirilmesi", *EKEV Akademi Dergisi*, 74, 55-80.
- Aydın, M. A. (1989). "Ali Haydar Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, İSAM, İstanbul.
- Aydın, M. A. (1989). "Mecelle'nin Hazırlanışı", *Osmanlı Araştırmaları*, 31-50.
- Aykanat, M. (2018). "Bir Osmanlı Hukuk Adamı İlgınlı Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/1, 47-62.
- Aytemur, J. Ö. (2010). *Türkiye'de Yönetim Düşüncesinin Erken Dönemleri: Sümerbank (1930-1945)*, Libra Yayınları, İstanbul.
- Azimli, M. (2007). "Hulefa-i Raşidin Dönemi Halife Seçimleri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7/4, 35-59.
- Baltacı, C. (2005). *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Barkan, Ö. L. (1957). "Essai sur les donnees statistiques des registres de recensement dans l'empire Ottoman aux XV et XVIe siecles", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 1, 9-36.
- Barkan, Ö. L. (1970). "XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri", *Belleten*, 34/136, 557-607.
- Başarı, Ö. (2016). "Muhallefât Kayıtları Işığında XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Taşra Görevlilerinden Diyarbekir Voyvodalarının Terekeleri", *Belleten*, 80/287, 59-84.
- Bay, A. (2005). "Ünye Âyanından Canikli Genç Mustafa Ağa'nın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri", *Karadeniz Araştırmaları*, 7, 60-76.
- Bayram, İ. (2014). *Son Osmanlı Şeyhülislamlarından Mustafa Sabri Efendi'nin Dini Düşüncesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beauchamp, A. D. (2010). *The Life of Ali Pasha Vizier of Janina*, Kessinger Publishing, Montana.
- Bell, D. (1988). *The End of Ideology*, Harvard University Press, Boston.
- Berkes, N. (2019). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Beydilli, K. (2013). "Yeniçeri", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, İSAM, İstanbul.
- Bilgenoğlu, A. (2010). "Amerikan İç savaşı ve Mısır: Pamuk Örneğinde Mısır Modernleşmesi ve Amerikan İç Savaşı'nın Sürece Olan Katkısı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/11, 147-161.
- Bilgenoğlu, A. (2010). "Ortadoğu'da Bir Öncü: Modernitenin Mısır'a İlk Taşyıcısı Rifa'a Rafi el-Tahtavî (1801-1873)", *History Studies(Ortadoğu Özel Sayısı)*, 27-48.

- Bilgili, İ. (2013). “Osmanlı Son Dönemi, Nitelikli Din Adamı Yetiştirme Projesinin Bir Örneği Olarak ‘Konya İslâh-ı Medâris-İ İslâmiye’ Medresesi”, M. Okumuşlar, N. Güney, A. Şenzybek (editörler), *Dini Araştırmalar ve Küresel Barış*, Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları, Konya s. 65-91.
- Bilgili, İ. (2019). “Bekir Sami Paşa Nakşi-Halidî Zaviyesinin Konya İslah-ı Medaris-i İslâmiye Medresesine Dönüşümü ve Zaviyenin Para Vakfiyesi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 15-56.
- Bilim, C. (1990). “Tercüme Odası”, *OTAM*, 1, 29-43.
- Bingöl, S. (2005). “Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-yi Mahakim’deki Üst Mahkeme Kararları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20/1, 19-38.
- Birand, K. (1955). *Aydınlanma Devri Devlet Felsefesinin Tanzimatta Tesirleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Birinci, A. (2002). “31 Mart Vak’ası’nın Bir Yorumu”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Bizbirlik A., Çiçek Y. (2013). “XV. Yüzyıl Sonlarında Saruhan Sancağı’nda Piyâde Teşkilatı, Yaya Çiftlikleri Ve Demografik Yapı”, *Türkiyat Mecmuası*, 23, 1-26.
- Bolayır, A. E. (1992). *Namık Kemal: Biyografi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Braudel, F. (1983). *Civilization and Capitalism 15th - 18th Century Volume II The Wheels of Commerce*, Book Club Associate, London.
- Braudel, F. (1992). *Tarih Üzerine Yazılar*, (Çev. M. A. Kılıçbay), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Braudel F., Wallerstein I. (2009). “History and the Social Sciences: The Longue Durée”, *Review*, 32/2, 171-203.
- Brewer, J. (2010). “Microhistory And The Histories Of Everyday Life”, *Cultural and Social History*, 7/1, 87-109.
- Bruinessen, M. V. (2019). *Kürdistan Üzerine Yazılar*, (Çev. L. Kafadar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bulgur, D. (2011). “Kadiyânilik”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, 13, 1-38.
- Buluş A., Mercan B. (2002). “Son Dönem Osmanlı İktisat Politikaları”, *Liberal Düşünce*, 247-256.
- Burke, P. (2014). *Fransız Tarih Devrimi Annales Okulu*, (Çev. M. Küçük), Doğu Batı Yayınları, Ankara.

- Büyükbaş, N. (2016). “Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi’nin Hayatı, Eserleri ve İslam Usul Hukuku ile İlgili Görüşleri”, *EKEV Akademi Dergisi*, 66, 483-500.
- Candan, R. B. (2015). “1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/1, 63-81.
- Carneiro, R. L. (1974). “Herbert Spencer’s ‘The Study of Sociology’ and the Rise of Social Science in America”, *Proceedings of the American Philosophical Society*, 118/6, 540-554.
- Cezar, Y. (1977). “Bir Âyanın Muhallefâtı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Müsader Olayı ve Terekenin İncelenmesi)”, *Bellefen*, 80/161, 41-78.
- Chayanov, A. (1966). *The Theory of Peasant Economy*, The American Economic Association, Illinois.
- Cin H., Akgündüz, A. (2011). *Türk Hukuk Tarihi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Cole, J. (1992). *Colonialism and Revolution in Middle East Social and Cultural Origins of Urabi Revolution*, Princeton University Press, Princeton.
- Coşar, Ş. (2018). *31 Mart Vakasına Ulemanın Bakışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Crecelius, D. (1967). *The Ulama and the State in the Modern Egypt*, (Basılmamış Doktora Tezi), Princeton University, Michigan.
- Crecelius, D. (2008). “Egypt in the Eighteenth Century”, M. W. Daly (ed.), *The Cambridge History of Egypt*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 59-87.
- Çadircı, M. (2008). *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Askerlik*, İmge Yayınları, Ankara.
- Çağan, K. (2012). “Namık Kemal’de Devletin Niteliği ve Temel Dayanakları”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7/1, 255-280.
- Çakı, M. (2016). *Din-Siyaset İlişkisi Bağlamında Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Çalışkan, H. M. (2016). “Muhammed Abduh ve Klasik İslam Modernizmindeki Yeri”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 47, 109-119.
- Çayiroğlu, Y. (2008). *Zâhid el-Kevseri ve Fıkıh Düşüncesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çetinkaya, B. A. (2007). “Musa Kazım Efendi'nin Dini, Siyasi ve Felsefi Düşüncesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/2, 75-141.
- Çiftçi, C. (2010). “Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 27, 27-58.
- Çilingir, H. (2019). “Zekâta Muhtaç Donanma, Donanmaya Muhtaç Devlet II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Devleti'nde İane-i Donanmaya Zekât Meselesi”, *İnsan ve Toplum*, 9/4, 53-86.
- Damlıbağ, F. (2015). “Osmanlı Sanayiindeki Rekabet Düzenlemeleri”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 65/1, 79-106.
- Daşçioğlu, K. (2005). “Yeniçeri Ocağı ve Bektâşi Zaviyelerinin Kapatılması” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 34, 307-315.
- Davies, N. (2011). *Avrupa Tarihi*. (Çev. E. Topçugil), İmge Kitabevi, Ankara.
- Debus, E. (2012). *Sebilürreşad*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Delice, D. (2011). “Annales Okulu ve Ricoeur'un 'Anlatı' Bağlamında Annales Okulu Eleştirisi”, *History Studies*, 3/2, 101-124.
- Delon-Bas, N. (2004). *Wahhabi Islam: From Revival and Reform to Global Jihad*, Oxford University Press, New York.
- Demir, K. (2018). “Ali Suavi'nin İktisadi Görüşleri”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/16, 443-463.
- Demirci, H. A. (2003). “1876 Kanun-u Esasisi'ndeki Değişikliğin Arka Plânı –Bir Esbabı Mucibe Layihasında Genel Görüşler-”, *Liberal Düşünce*, 30-31, 157-168.
- Demirci, H. A. (2008). “1908 Paramentosunda Meşrutiyetin Değerleri ve İlkeleri”, *Doğu-Batı*, 45, 83-105.
- Demirci, O. (2013). *M. M. Futeyyih'in Necd el-İhvan Furkası veya Bugünkü Vehhabilik İsimli Eseri Işığında Necd İhvanı Teşkilatı ve Son Suud Devletinin Kuruluşu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, A. (2010). *Birinci Mecliste Muhalefet (İkinci Grup)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Demirtaş, Z. (2007). “Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/1, 173-183.
- Divitçioğlu, S. (1981). *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu*, Sermet Matbaası, Kırklareli.
- Doğan, İ. (1991). *Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Doğan, M. (2013). “Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 211-231.
- Doğan, R. (1997). “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketinin Batılılaşma Açısından Tahlili”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37, 407-442.
- Donbay, A. (1992). *Namuk Kemal'in Hürriyet Gazetesindeki Makaleleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Duman, D. (1996). *Çok Partili Dönemde Türkiye'de İslamcılık*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Duman, D. (2016). “31 Mart Vak'ası'nın İki Öncü Habercisi: Kör Ali ve Beşiktaş Olayları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 95-112.
- Durhan, İ. (1999). *Yapısı ve İşleyişi İtibariyle Osmanlı Yargı Örgütü ve Tanzimat Dönemindeki Gelişmeler*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş E., Yargı M. A. (2019). “1917 Tarihli Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnamesi'ne Yöneltilen Eleştiriler”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15, 312-363.
- Dykstra, D. (2008). “The French occupation of Egypt 1798-1801”, M. W. Daly (ed.), *The Cambridge History of Egypt*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 113-139.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*, (Çev. M. Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Edib, E. (1334). “Kanun-ı Esasi'nin Şer'ada Mugayereti”, *Sebilürreşad*, 15/377, 251-252.
- Edib, E. (1336). “Şeriat ve Meşrutiyet”, *Sebilürreşad*, 18/453.
- Edib, E. (1339). “Meşrutiyet Devrinde Türkiye'yi İslam'dan Uzaklaştırma Hareketleri”, *Sebilürreşad*, 22, 24-27.
- Edib, E. (1339b). “Hakimiyet-i Milliye Devrinde Hükümetin Takip Edeceği Yol”, *Sebilürreşad*, 22/551, 41-43.
- el-Ensari, A. İ. (1994). “Ehlü'l-Hal ve'l-Akd”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İSAM, İstanbul.
- Elibol, A. (2009). “Yeniçeriler ve İktidar Bağlamında Osmanlı Sisteminin Dönüşümü”, *Akademik Bakış*, 3/5, 21-40.

- Emecen, F. (1992). “Baştına”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, İSAM, İstanbul.
- Erb, G. (1977). “North-South Negotiations”, *Proceedings of the Academy of Political Science*, 32/4, 106-119.
- Erdem, S. (1998). “Ali Suavi'nin Usul-i Fıkha Dair Bir Risalesi”, *Divan*, 283-296.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maârif Tarihi: İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve Sanat Müesseseleri*, Eser Kültür Yayınları, İstanbul.
- Erkilet, A. (2017). *Orta Doğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Erol, M. (2010). “Ekonomik Kriz ve Kobi'ler”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 165-181.
- Ertas, M. Y. (2012). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkezileşmesi Karşısında Bir Osmanlı Ayanı: Tavaslızâde Osman Ağa”, *History Studies*, 117-133.
- Eşiyok, A. (2010). “Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Ekonomisine Eklemlenmesinde Bir Dönüm Noktası: 1838 Serbest Ticaret Anlaşması”, *Mülkiye Dergisi*, 34/266, 67-108.
- Fahmy, K. (2008). “The Era of Muhammad'Ali Pasha, 1805-1848”, M. W. Daly (ed.), *The Cambridge History of Egypt*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 139-180.
- Ferro, M. (2011). *Sömürgecilik Tarihi Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. yy - 20.yy*, (Çev. M. Cedden), İmge Kitabevi, Ankara.
- Feyizoğlu, H. S. (2010). *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Düzenlemeler*, KİTABEVİ Yayınları, İstanbul.
- Firdous, S. (2012). “Development Of Modern And Western Education Among Muslims In Bengal from 1835 To 1947: A Comparative Study”, *Proceedings of the Indian History Congress*, 73, 906-918.
- Fisher, S. (1952). “Ottoman Feudalism and Its Influence Upon the Balkans”, *The Historian*, 15/1, 3-22.
- Fogel, J. (1988). “The Debates over the Asiatic Mode of Production in Soviet Russia, China, and Japan”, *The American Historical Review*, 93/1, 56-79.
- Forster, R. (1978). “Achievements of the Annales School”, *The Journal of Economic History*, 38/1, 58-76.
- Furat, A. Z. (2012). “Nüvvab Okullarının Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 198, 151-175.
- Gaborieau, M. (2006). “What Is Left of Sufism in Tablîghî Jamâ'at?”, *Archives de Sciences Sociales des Religions*, 135, 53-72.
- Ganim, İ. e.-B. (1997). “Hasan el-Benna”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, İSAM, İstanbul.
- Gáspár, T. (1999). “Special Features Of The Semi-Periphery In Regional Integration”, *Society and Economy in Central and Eastern Europe*, 21/3, 275-287.
- Gencer, B. (2014). *İslam'da Modernleşme (1839-1939)*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Geç, M. (2014). *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Geç, S. (2011). “Edremit'te Varlıklı Bir İdareci: Müridzâde Hacı Mehmed Ağa”, R. Efe, M. Öztürk, İ. Atalay (editörler), *Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu Bildiriler ve Özetler Kitabı* Edremit Belediyesi, Edremit, s. 309-316.
- Gesink, I. F. (2010). *Islamic Reform and Conservatism Al-Azhar and the Evolution of Modern Sunni Islam*, Tauris Publishers, New York.
- Gökbilgin, T. (1967). “Kanûnî Sultan Süleyman'ın Timar ve Zeamet Tevcihi ile İlgili Fermanları”, *Tarih Dergisi*, 17/22, 35-48.
- Gökbilgin, T. (1977). *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Gökçen, A. (1987). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökçurak, T. (2016). *A. 31 Nolu Bursa Tereke Defterine Göre Bursa Şehri'nin Sosyo-Ekonomik Hayatı (1510-1512)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri Seçmeler*, Onur Yayınları, İstanbul.
- Gran, P. (1998). *Islamic Roots of Capitalism Egypt 1760-1840*, Syracuse University Press, New York.
- Gümüş, M. (2013). “Osmanlı Devleti'nde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları”, *Tarih Okulu*, 14, 163-200.
- Günay, N. A. (2012). “Müsaderenin Sosyal ve Ekonomik Bir Analizi: 18. Yüzyıl Sonlarında Bursa'da Yapılan Müsadereler”, *Belleter*, 76, 793-816.
- Güner, S. (2013). “Mısır'da Âsi Bir Memlük: Bulutkapan Ali Bey (El-Kebîr)”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 53/1, 155-182.

- Güner, S. (2019). “16. ve 18. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Arabistan’ında Merkez-kaç İlişkileri: Eşkiyâ-yı Urbân ve Devlet”, *Amme İdaresi Dergisi*, 52/3, 67-93.
- Gürer, A. Ş. (2010). “İttihat ve Terakki’nin Bir ‘Fırka Şeyhülislamı’ Arayışı ve Musa Kazım Efendi’nin Şeyhülislamlığa Getirilişi”, *Turkish Studies*, 5/4, 1186-1206.
- Gürer, A. Ş. (2014). “Musa Kazım Efendi’nin İttihat ve Terakki Cemiyeti ile İlişkileri”, Ö. Kara (ed.), *Erzurumlu Şeyhülislam Musa Kazım Efendi Sempozyumu - Tebliğler ve Müzakereler*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, s. 183-199.
- Güven, T. (2016). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ayanlar, Sermaye Birikimi ve Girişimcilik”, *Türkiye İslam İktisadî Dergisi*, 3/1, 63-88.
- Habib, J. (1970). *The Ikhwan Movement of Najd: Its Rise, Development and Decline*, (Basılmamış Doktora Tezi), University of Michigan, Michigan.
- Hakkı, M. İ. (1324). “Kuvve-i Teşriyye”, *Beyanülhak*, 1/17, 381-382.
- Hakkı, M. İ. (1324b). “Usul-i Meşrutiyete Karşı Husama-yı Millet’in İtirazatına Müdafaa-i Muhikka”, *Sırat-ı Müstakim*, 1/20, 209-210.
- Hakkı, M. İ. (1325). “Bab-ı İctihad Daima Küşade Bulunmaktadır”, *Sırat-ı Müstakim*, 2/34, 115-117.
- Hakkı, M. İ. (1325a). “Ahkam-ı İslamiye ve İctihad: Şer’ ve Kanun”, *Sırat-ı Müstakim*, 50-52.
- Hanson, J. (2007). “Jihad and the Ahmadiyya Muslim Community: Nonviolent Efforts to Promote Islam in the Contemporary World”, *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, 11/2, 77-93.
- Haq, M. (1979). “Impact Of The West On Modern Egyptian Thought: Early Impressions”, *Proceedings of the Indian History Congress*, 40, 979-984.
- Harsgor, M. (1978). “Total History: The Annales School”, *Journal of Contemporary History*, 13/1, 1-13.
- Hathaway, J. (2002). *Osmanlı Mısır’ında Hane Politikaları Kazdağlıların Yükselişi*, (Çev. N. Özsoy), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Hathaway, J. (2008). “Egypt in the Seventeenth Century”, M. W. Daly (ed.), *The Cambridge History Of Egypt*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 34-59.
- Hatina, M. (2010). *Ulama, Politics and the Public Sphere An Egyptian Perspective*, The University of Utah Press, Utah.
- Heyd, U. (1993). “The Ottoman Ulema and the Westernization in the Time of Selim III and Mahmut II”, A. Hourani, P. Khoury, M. Wilson (editörler), *The Modern Middle East: A Reader*, University of California Press, Berkeley, s. 29-61.
- Hogarth, D. G. (1925). “Wahabism and British Interests”, *Journal of the British Institute of International Affairs*, 4/2, 70-81.
- Hokins T., Wallerstein I. (1987). “A Concluding Note”, *Review*, 10/6, 901-902.
- Hopkins T., Wallerstein, I. (1977). “Patterns of Development of the Modern World-System”, *Review*, 1/2, 111-145.
- Hopkins T., Wallerstein I. (1987). “Capitalism and Incorporation of New Zones Into the World-Economy”, *Review*, 10/6, 763-781.
- Hornby, A. S. (1977). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English*, Oxford University Press, Oxford.
- Hunter, F. R. (2008). “Egypt Under the Successors of Muhammad ‘Ali”, M. W. Daly (ed.), *The Cambridge History of Egypt*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 180-198.
- Huppert, G. (1978). “The Annales School Before the Annales”, *Review*, 1/3, 215-224.
- Iggers, G. G. (2005). *Historiography in the Twentieth Century*, Wesleyan University Press, Connecticut.
- İhsanoğlu, E. (1998). *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi 2. Cilt*, İstanbul İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul.
- İnalcık, H. (1954). *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnalcık, H. (1987). *Hicrî 835 tarihli Süret-i defter-i sancak-i Arvanid*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ve sosyal tarihi : 1300-1600*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- İnalcık, H. (2008). *Osmanlı İmparatorluğu klasik çağ (1300-1600)*, (Çev. R. Sezer), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- İnalcık, H. (2009). *Doğu Batı Makaleler -2*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- İnalcık, H. (2012). “Tımar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 41, İSAM, İstanbul.
- İnalcık, H. (2012b). *Devlet-i ‘Alîyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar - I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- İnalçık, H. (2015). “Çiftliklerin Doğuşu”, Ç. Keyder (ed.), *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, (s. 16-36).
- İnalçık, H. (2019). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV Ayanlar, Tanzimat, Meşrutiyet*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İnce, M. (2016). *The Ottoman Government And The Egyptian Question: Judicial Reform And Politics (1800-1914)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İslamoğlu, H. (2015). “16. Yüzyıl Anadolu'sunda Köylüler, Ticarileşme ve Devlet İktidarının Meşrulaştırılması”, Ç. Keyder (ed.), *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, (s. 57-81).
- Kaçay, C. (1992). *Rifâ'a Rafî' Al-Tahtâvî (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Toplumsal Konulardaki Düşünceleri)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kalemlî, H. (2018). “Abdülmeccid Efendi'nin Halife Seçilmesi ve Biat Meselesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, 33, 663-701.
- Kallek, C. (1992). “Biat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, İSAM, İstanbul.
- Kara, F. (2014). “Musa Kazım Efendi'nin Fıkhi Görüşleri”, Ö. Kara (ed.), *Erzurumlu Şeyhülislam Musa Kazım Efendi Sempozyumu - Tebliğler ve Müzakereler-*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, (s. 283-312).
- Kara, İ. (2011). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi 1 Metinler ve Kişiler*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kara, İ. (2011b). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi : Metinler, Kişiler - 2*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kara, İ. (2014). “İslam Düşüncesinde Paradigma Değişimi”, M. Gültekingil, T. Bora (editörler), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1 Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İletişim Yayınları, İstanbul, (s. 234-265).
- Kara, İ. (2019). *Kutuz Hoca'nın Hatıraları*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kara, İ. (2019b). *Şeyhendifinin Rüyasındaki Türkiye*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kara, Ö. (2014). “Musa Kazım Efendi'nin Hayatı ve Eserleri”, Ö. Kara (editör), *Erzurumlu Şeyhülislam Musa Kazım Efendi Sempozyumu -Tebliğ ve Müzakereler-*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, (s. 43-100).

- Karabaşoğlu, M. (2005). “Said Nursî”, T. Bora, M. Gültekingil (editörler), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, (s. 270-295).
- Karahasanoglu, C. O. (2011). “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'nin Yürürlüğe Girişi ve Türk Hukuk Tarihi Bakımından Önemi”, *OTAM*, 29, 93-124.
- Karataş, Y., ve Uğuz, S. (2012). “Osmanlı Devleti'nin Son Dönem İç Gümrük Rejimi ve Bunun Taşradaki Yansımaları: Erzurum Örneği”, *History Studies: International Journal of History*, 4/2, 213-225.
- Karpat, K. (2002). *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kasaba R., Keyder Ç., Tabak F. (1986). “Eastern Mediterranean Port Cities and Their Bourgeoisies: Merchants, Political Projects, and Nation-States”, *Review*, 10/1, 121-135.
- Kaya, M. K. (2013). “Esnaf Loncalarında Yeniçeriler”, *History Studies (International Journal Of History)*, 4/5, 189-205.
- Kazıcı, Z. (2005). *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, Bilge Yayınları, İstanbul.
- Kazım, M. (1324). “Hürriyet Müsavat - I”, *Sırat-ı Müstakim*, 1/1, 1-3.
- Kazım, M. (1325). “Kütüb-i Kelamiyenin İhtiyacı Asra Göre İslah ve Telifi, Beynelmüslimin Mezahib-i Muhtelifinin Tevhidi, Medreselerde Tedrisatın İslahı”, *Sırat-ı Müstakim*, 2/52, 403-406.
- Kazım, M. (1329). “İslam ve Terakki”, *İslam Mecmuası*, 1/1, 1-6.
- Kemal, N. (2005). *Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri: Siyaset, Hukuk, Din, İktisat, Matbuat*, (Çev. İ. Kara , N. Yılmaz Aydoğdu), Dergah Yayınları, İstanbul.
- Keser, B. (1999). “Osmanlı Devletinde Martolos Teşkilatı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12, 267-275.
- Keyder, Ç. (2017). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Khan, A. H. (2015). *From Sufism to Ahmadiyya A Muslim Minority Movement in South Asia*, Indiana University Press, Indiana.
- Khan, I. A. (2013). “The Wahabis in the 1857 Revolt: A Brief Reappraisal of Their Role”, *Social Scientist*, 41/5-6, 15-23.
- Kınlı, İ. Ö. (2015). “Mektuplarla Yeni Tarih Yazımının Doğuşu: Annales Okulu'nun Kuruluş Sosyolojisi”, *Kebikeç*, 39, 503-538.
- Kısakürek, N. F. (2008). *Son Devrin Din Mazlumları*, Bileşim Yayınları, İstanbul.

- Koselleck R., Richter M. (2006). "Crisis", *Journal of the History of Ideas*, 67/2, 357-400.
- Köktaş, A. M. (2016). "Osmanlı İmparatorluğu nda Piyasa Düzenlemeleri 1500 1700 İstanbul Kadı Sicillerine Göre Narh Uygulamaları", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 219-242.
- Kudsi-Zadeh, A. (1972). "Afghani and Freemasonry in Egypt", *Journal of the American Oriental Society*, 92/1, 25-35.
- Kuntay, M. C. (1946). *Sarıklı İhtilalci Ali Suavi*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul.
- Kurşun, Z. (1998). *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurşun Z., Kahraman K. (1994). "Derviş Vahdeti", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, İSAM, İstanbul.
- Kurt M., Kuzucu K., Çakır B., Demir K. (2016). "19. Yüzyılda Osmanlı Sanayileşmesi Sürecinde Kurulan Devlet Fabrikaları: Bir Envanter Çalışması", *OTAM*, 40, 245-277.
- Kurzman, C. (2002). *Modernist Islam 1840-1940*, Oxford University Press, Oxford.
- Külünk, S. Ü. (2019). *Recontextualizing Turkish Islamist Discourse: Hilal (1958-1980) As a Site of Translational Repertoire Construction*, (Basılmamış Doktora Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küpeli, Ö. (2011). "Yenişehir (Bursa) Âyanı Sarıcaoğlu Osman Ağa ve Muhallefati", *History Studies*, 3/3, 245-263.
- Küpeli, Ö. (2018). "Tire Voyvodası Yeğen Mehmed Ağa Ve Muhallefati", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 14, 19-33.
- Levanoni, A. (1994). "The Mamluk Conception of the Sultanate", *International Journal of Middle East Studies*, 26/3, 373-392.
- Lewis, B. (1996). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. M. Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Livingston, J. (1994). "Shaykh Bakri and Bonaparte", *Studia Islamica*, 80, 125-143.
- Livingston, J. W. (1996). "Western Science and Educational Reform in the Thought of Shaykh Rifaa al-Tahtawi", *International Journal of Middle East Studies*, 28/4, 543-564.
- Luraghi, R. (2000). *Sömürgecilik Tarihi*, (Çev. H. İnal), E Yayınları, İstanbul.
- Maden, F. (2013). "Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi (1817 - 20 Nisan 1897)", *History Studies*, 5/3, 175-189.

- Mardin, Ş. (1992). *Bediüzzaman Said Nursi Olayı Modern Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişim*, (Çev. M. Çulhaoğlu) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, (Çev. M. Türköne, F. Unan, İ. Erdoğan) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Marsot, A. L.-S. (1994). *Egypt in the Reign of Muhammad Ali*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Marsot, A. L.-S. (2007). *A History of Egypt From the Arab Conquest to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Matrana, M. (2009). *Lost Plantations of the South*, University Press of Mississippi, Mississippi.
- Meier, C. (2012). "Makro Ve Mikro Tarih İlişkisi Üzerine Notlar", *Memleket Siyaset Yönetim*, 7/18, 100-125.
- Mielants, E. (2000). "Perspectives on the Origins of Merchant Capitalism in Europe", *Review*, 23/2, 229-292.
- Miljković E., Strugarević, S. (2015). "The Bridge Between Old And New: The Serbian Society In The First Century Of The Ottoman Rule", *Studies of the Ottoman Domain*, 5/9, 18-38.
- Miller, R. (2005). *Legislating Authority: Sin and Crime in the Ottoman Empire and Turkey*, Routledge, Abingdon.
- Mittal, S. C. (1991). "Wahabis In The Haryana Region", *Proceedings of the Indian History Congress*, 542-548.
- Mouline, N. (2014). *The Clerics Of Islam Religious Authority And Political Power in Saudi Arabia*, Yale University Press, London.
- Moutafchieva, V. (1988). *Agrarian Relations in the Ottoman Empire in the 15th and 16th Centuries*, Columbia University Press, New York.
- Naci, A. (1325). *Softalar ve Medreseler*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul.
- Nam, M. (2010). "Tarihin Kırılma Noktasında Son Şeyhülislamlardan Mustafa Sabri Efendi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 95-118.
- Narin, İ. (2016). "Son Devir Osmanlı Âlimlerinden Ali Haydar Efendi'nin Hayatı, Hukukçuluğu ve Eserleri", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 46, 51-80.
- Onuk, S. (2014). "Son Dönem Fıkıh Usulü Eserleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 12/24, 173-195.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Cedit Neşriyat, Ankara.

- Owen, R. (2008). "Antropoloji ve Emperyal Yönetim: Sir Alfred Lyall ve Hindistan'da 1857'den Sonra Geliştirilen Toplumsal Değişim Kuramlarının Resmi Kullanımı", T. Asad (ed.), *Antropoloji ve Sömürgecilik*, Ütopya Yayınevi Ankara, (s. 271-299).
- Ölmez, A. (2014). "II. Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Medreselerinde Reform Çabaları ve Merkezileşme", *Vakıflar Dergisi*, 41, 127-140.
- Önsoy, R. (1988). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Örs, H. B. (2016). "İdeoloji: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak", H. B. Örs (ed.), *Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 3-47.
- Örtlek, M. (2015). *Ortadoğu'da Siyasal İslamcı Hareketler: Mısır Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Öz, M. (1997). "XVI Yüzyılda Lâdik Kazasında Mâlikâne Divânî Sistemi", *Vakıflar Dergisi*, 26, 65-73.
- Özcan, A. (2002). "Kerâmet Ali"i *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, İSAM, İstanbul.
- Özcan, A. (2007). "Otuzbir Mart Vak'ası", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34, İSAM, İstanbul.
- Özcan, L. (2013). *Tanzimat Dönemi Yönetim Anlayışı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özçelik, S. (1951). "Avrupa Feodalitesi İle Türklerin Timar Teşkilatının Mukayesesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 3-4, 847-861.
- Özdemir, S. (2003). *Osmanlı Devleti'nde Devşirme Sistemi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özel, A. (2005). "Muhammed İliş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 30, İSAM, İstanbul.
- Özer, K. (2004). *Tanzimat Sonrası İslam Düşüncesi ve Namık Kemal*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özkan, A. (2011). "Dinin Araçsallaşması: 31 Mart İsyanı", *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 11, 123-167.
- Özkaya, Y. (1979). "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Timar ve Zeametlerin Düzeni Konusunda Alınan Tedbirler ve Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 32, 219-255.
- Özkaya, Y. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Özlem, D. (2010). *Tarih Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Özünü, E. E. (2010). "Osmanlı Dönemi Balkan Tarihine Dair Önemli Bir Kaynak: Derdest Defterleri", *Akademik Bakış*, 4/7, 193-200.
- Pamuk, Ş. (2004). "Prices in the Ottoman Empire, 1469-1914", *International Journal of Middle East Studies*, 36/3, 451-468.
- Pamuk, Ş. (2011). *Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pandey, G. C. (2015). "Revisiting The History And Nature Of The Wahabi Movement (1826-1861)", *Proceedings of the Indian History Congress*, 488-499.
- Parvana, B. (2002). "Şarkın Büyük Filozoflarından Cemaleddin Afgani ve Onun Türk Dünyasına Tesirleri", *Journal of Qafqaz*, 1-12.
- Paşa, A. C. (1953). *Tezahir 1-12*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Paşa, A. C. (1980). *Ma'rûzât*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Paşa, A. C. (1991). *Tezahir 40-Tetimme*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Peker D., Taşkın, Ö. (2018). "The Enlightenment Tradition and Science Education in Turkey", M. Matthews (ed.), *History, Philosophy, and Science Teaching*, Springer, Cham, s. 67-97.
- Plys, K. (2013). "Eurocentrism and the Origins of Capitalism", *Review*, 36/1, 41-81.
- Prebisch, R. (1950). *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*, United Nations Publication, New York.
- Quataert, D. (1988). "Ottoman Handicrafts and Industry in the Age of European Industrial Hegemony, 1800-1914", *Review*, 11/2, 169-178.
- Quataert, D. (1999). *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*, (Çev. T. Güney), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Quataert, D. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, (Çev. A. Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rabino, J. (1884). "Some Statistics of Egypt", *Journal of the Statistical Society of London*, 47/3, 415-467.
- Reid, D. M. (2008). "The Urabi Revolution and the British Conquest", M. W. Daly (ed.), *The Cambridge History of Egypt, Volume 2: Modern Egypt, from 1517 to the End of the Twentieth Century*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 217-239.

- Reilly, J. (1993). "From Workshops to Sweatshops: Damascus Textiles and the World-Economy in the Last Ottoman Century", *Review*, 16/2, 199-213.
- Revel, J. (1978). "The Annales: Continuities and Discontinuities", *Review*, 1/3, 9-18.
- Robinson, J. H. (1911). "The New History", *Proceedings of the American Philosophical Society*, 50/199, 179-190.
- Rubin, A. (2016). "Modernity as a Code: The Ottoman Empire and the Global Movement of Codification", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 59/5, 828-856.
- Sahillioğlu, H. (1991). "Avarız", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, İSAM, İstanbul.
- Said, M. (1332). "Şeriat ve Kanun", *Dârülfünun Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1/6, 530-535.
- Saran, A. K. (2013). *Omuzumda Hemençe Cumhuriyet Devrinde Bir Medrese Talebesinin Hatıraları*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Sarıkaya, Y. (2008). "II. Meşrutiyet ve Medreseler: Geleneksel Bir Kurumun Modernleşme Sürecinde Var Olma Mücadelesi", *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 13/25, 37-73.
- Sevil, H. K. (2005). *İttihat ve Terakki Döneminde İslamcılık Hareketi (1908-1914)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seyitdanlioğlu, M. (1999). *Tanzimat Döneminde Meclis-i Vala*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Seyitdanlioğlu, M. (2009). "Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii (1839-1876)", *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28/46, 53-69.
- Sezer, S. (2017). "Volkan Gazetesinde 31 Mart Vakası", *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/5, 143-159.
- Shaw S., Shaw, E. K. (2002). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey Volume II Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Silverfarb, D. (1980). "The Anglo-Najd Treaty of December 1915", *Middle Eastern Studies*, 16/3, 167-177.
- Silverfarb, D. (1982). "Great Britain, Iraq, and Saudi Arabia: The Revolt of the Ikhwan, 1927-1930", *The International History Review*, 4/2, 222-248.
- Skwarczyński, A. (1956). "The Problem of Feudalism in Poland up to the Beginning of the 16th Century", *The Slavonic and East European Review*, 34/83, 292-310.
- So, A. (1984). "The Process of Incorporation into the Capitalist World-System: The Case of China", *Review*, 8/1, 91-116.
- Somel, S. A. (2010). *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) : İslamlaşma Otokrasi ve Disiplin*, (Çev. O. Yener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Somuncuoğlu, E. (2019). *Siyasal İslam Ve Mısır'da Müslüman Kardeşlerin Dönüşümü*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Soydan T., Tüncel, M. (2013). "Osmanlı'da İlk Yenileşme Döneminde Eğitimin Kurumsal ve Yönetsel Yapısının Oluşumu ve Gelişimi", *Milli Eğitim*, 110-125.
- Sönmez, M. (2002). "İslam Modernizminin Doğuşu ve İki Önemli Temsilcisi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi*, 18, 147-172.
- Stephens, J. (2013). "The Phantom Wahhabi: Liberalism and the Muslim fanatic in mid-Victorian India", *Modern Asian Studies*, 47/1, 22-52.
- Stone, L. (1979). "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History", *Past & Present*, 85, 3-24.
- Subaşı, S. T. (2018). "Marx'ta İdeoloji Eleştirisi ve İdeolojinin Farklılaşan Görünümleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20/1, 147-164.
- Şener, S. (2007). "Osmanlı Sanayileşme Süreci ve Bu Süreçte Özel Girişimin Rolü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/3, 56-90.
- Şimşirgil, A. (1990). *Osmanlı taşra teşkilatında Tokat (1455-1574)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşirgil A., Ekinci E. B. (2008). *Ahmed Cevdet Paşa ve Mecelle*, KTB Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu, A. (1985). "XVII-XVIII. Yüzyıl Osmanlı Bütçeleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 41/1-4, 389-4104.
- Taşkın, Ü. (2008). "Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 343-366.
- Tekeli İ., İlkin, S. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Timur, T. (2010). *Osmanlı Toplumsal Düzeni*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Toledano, E. (2008). "Social and Economic Change in the 'Long Nineteenth Century'", M. W. Dally (ed.), *The Cambridge History of Egypt* Cambridge University Press, Cambridge, s. 252-285.

- Topuz, E. (2017). “Osmanlı İslahat Asrı Arifesinde Merkezi Hassasiyetler, Ayanlar ve Şehir Kethüdarları”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17, 119-128.
- Tosh, J. (2002). *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of Modern History*, Pearson Education, Essex.
- Troeller, G. (2013). *The Birth of Saudi Arabia*, Routledge, New York.
- Troll, C. (1994). “Two Conceptions of Da`wâ in India: Jamâ`at-i Islâmi and Tablighi Jamâ`at”, *Archives de Sciences Sociales des Religions*, 115-133.
- Turgut, M. (1985). *Japon Mucizesi ve Türkiye*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tutsak, S. (2007). “Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Uşak'ta Halıcılığın Makineleşme Süreci”, *Belleten*, 71/260, 65-92.
- Türcan, T. (2010). “Şûra”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, İSAM, İstanbul.
- Türkmen, Z. (1995). “Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların Uygulanışına Toplu Bir Bakış”, *OTAM*, 6, 325-341.
- Türkmen, Z. (1997). “Hareket Ordusu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, İSAM, İstanbul.
- Uğurlu, S. B. (2010). “Eklektik Bir Tanzimat Aydını: Ali Suavî Efendi”, *History Studies*, 2, 207-221.
- Unan, F. (1991). “Osmanlı Resmî Düşüncesinin ‘İlmiye Tarîki’ İçindeki Etkileri: Patronaj İlişkileri”, *Türk Yurdu*, 11/45, 33-41.
- Unan, F. (1994). “Osmanlı Medreselerinin İlmî Performansı Üzerine Bâzi Düşünceler”, *Türkiye Günlüğü*, 30, 49-57.
- Uslu, R. (2018). “Zahid el-Kevseri ve Fetva Metodu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/57, 874-880.
- Uzun, A. (2001). “Tepedelenli Ali Paşa ve Mal Varlığı”, *Belleten*, 65, 1035-1077.
- Uzun, A. (2014). “Mali Yönleriyle Voynuk Teşkilatı Ve Voynuk Tımarları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15/2, 1-13.
- Ünal, M. A. (1987). “Osmanlı İmparatorluğunda Müsadere”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 49, 95-111.
- Ünal, M. A. (2014). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Ürekli B., Bizirlik A. (1994). “Karaman Vâlisi Çelik Mehmet Paşa'nın Terekesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, 175-232.
- Ürgüplü, A. S. (2015). *Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri (1909-1922)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Varan, O. (2013). *Osmanlı Devleti'nde 1826-1839 Yılları Arasında Yapılan Müsadereler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Varga, C. (2011). *Codification As a Socio-Historical Phenomenon*, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.
- Vassiliev, A. (2000). *The History Of Saudi Arabia*, New York University Press, New York.
- Vucinich, W. (1962). “The Nature of Balkan Society under Ottoman Rule”, *Slavic Review*, 21/4, 597-616.
- Vural, F. (2014). “Reşid Rızâ'nın Müteşâbih Âyetlere Yaklaşımı”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 236-278.
- Wallerstein, I. (1976). “A World-System Perspective on the Social Sciences”, *The British Journal of Sociology*, 27/3, 343-352.
- Wallerstein, I. (1978). “Annales as Resistance”, *Review*, 1/3, 5-7.
- Wallerstein, I. (1988). “The Inventions of TimeSpace Realities: Towards an Understanding of our Historical Systems”, *Geography*, 73/4, 289-297.
- Wallerstein, I. (1988). “Typology Of Crises In the World-System”, *Review*, 11/4, 581-598.
- Wallerstein, I. (1990). “World-Systems Analysis: The Second Phase”, *Review*, 13/2, 287-293.
- Wallerstein, I. (1991). “Beyond Annales”, *Radical History Review*, 49, 7-15.
- Wallerstein, I. (1992). “The West, Capitalism, and the Modern World-System”, *Review*, 15/4, 561-619.
- Wallerstein, I. (1997). “Eurocentrism And Its Avatars: The Dilemmas Of Social Science”, *Sociological Bulletin*, 46/1, 21-39.
- Wallerstein, I. (2003). “Anthropology, Sociology, and Other Dubious Disciplines”, *Current Anthropology*, 44/4, 453-465.
- Wallerstein, I. (2011). *Dünya-Sistemleri Analizi Bir Giriş*, (Çev. E. Abadoğlu, N. Ersoy), BGST Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2011). *Modern Dünya- Sistemi III : Kapitalist Dünya-Ekonomisinin Büyük Yayılımının İkinci Evresi*, (Çev. L. Boyacı), Yarın Yayıncılık, İstanbul.
- Wickham, C. R. (2013). *The Muslim Brotherhood Evolution of an Islamist Movement*, Princeton University Press, Princeton.
- Wynbrandt, J. (2010). *A Brief History of Saudi Arabia*, Facts On File Publishing, New York.

- Yaman, A. (2005). “Osmanlı Pozitif Hukukunun Şer’iliği Tartışmalarına Eleştirel Bir Katkı”, *İslâmiyât*, 8, 113-125.
- Yapıcı, M. İ. (2015). “Annales Okulu’nun Siyasi Tarih Disiplinine Etkileri: Türkiye Örneği”, *Alternatif Politika*, 7/1, 87-117.
- Yavuz, M. H. (2005). “Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk”, T. Bora, M. Gültekinil (editörler), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 264-308.
- Yavuz, Y. Ş. (2006). “Mustafa Sabri Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 31, İSAM, İstanbul.
- Yeğen, C. (2016). “Annales Okulu, Marc Bloch ve ‘Tarih Savunusu: Veya Tarihçilik Mesleği’ Yapıtı Üzerinden Bloch’un Tarih Anlayışı”, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1/1, 25-39.
- Yenel, S. (2015). *İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Yıldız K., Esengün Hasekioğlu F. (2019). “Muallimhane-i Nüvvab’dan Medresetü’l-Kudât’a Osmanlı’nın Son Döneminde Kadı Yetiştiren Okullar”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 34, 411-442.
- Yıldız, M. (2012). “Bir Osmanlı Veziriazamının Mal Varlığı: Amcazade Hüseyin Paşa’nın Muhallefatı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 26, 67-106.
- Yılmaz, A. (2018). “Fer’i Meseleler Çerçevesinde Mansurizade Said Bey’in Fıkıh Anlayışı”, *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/12, 498-521.
- Yılmaz, M. (2002). *Bursa Şerhiye Sicilleri (1487-1489)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Z. (1995). “Sahhaflar Şeyhizade Esad Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, İSAM, İstanbul.
- Yörük, D. (2007). “Karaman Eyaletinde Tımara Çevrilen Vakıf Ve Mülkler (1476-1483)”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 6, 61-74.
- Zarcone, T. (1991). “Soufisme et Franc-Maçonnerie à L’époque Jeune-Turque : le Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendî (1850-1920)”, J. Maisonneuve (ed.), *Anatolia Moderna - Yeni Anadolu* Paris, s. 201-208.
- Zürcher, E. J. (2015). *Bir Ulusun İnşası Osmanlı İmparatorluğu’ndan Atatürk Türkiye’sine*, (Çev. L. Yalçın), Akılçelen Kitapları, İstanbul.

Dizin

- 31 Mart Vakası 392, 396, 397, 197, 203, 211, 212, 213, 214, 215, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 216, 217, 218, 219, 220, 232, 241, 426, 427, 429, 438, 440 242, 327, 414, 427, 432
- Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) 40, 41, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92
- A**
- Abduh, Muhammed 238, 239, 246, 381, 396, 427 Attar, Hasan 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242
- Afgani, Cemaleddin 238, 239, 246, 381, 385, 396, 439
- Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 30, 37, 40, 46, 66, 164, 169, 209, 213, 214, 228, 242, 420
- Amin, Samir 210, 268, 424
- ancient regime 71, 72
- Annales Okulu 15, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 52, 59, 75, 76, 78, 79, 84, 424, 426, 428, 430, 432, 433, 435, 440, 443, 444
- Antik Yunan 57, 237
- Arabistan 17, 18, 77, 88, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 203, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 232, 241, 242, 327, 414, 427, 432
- B**
- Barkan, Ömer Lütfi 39, 83, 94, 130, 144, 145, 147, 425
- Batı 23, 41, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 55, 56, 62, 73, 82, 85, 91, 103, 115, 116, 152, 169, 171, 174, 197, 209, 220, 226, 237, 261, 262, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 325, 356, 358, 359, 361, 364, 365, 368, 375, 376, 392, 393, 407, 412, 426, 428, 431, 433
- Bernier, François 40, 88
- Birinci Dünya Savaşı 28, 67, 188, 189, 190, 276, 324, 340, 373

- Bismarck, Otto von 72
 Bloch, March 26, 27, 28, 29, 33, 444
 Braudel, Fernand 26, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 152, 382, 426
 Britanya 32, 47, 181, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 222, 223, 226, 227, 239, 248, 419, 420
- C**
 Ceberti, Abdurrahman 233, 234, 235
 Celali İsyanları 127, 132, 135
 Cemaat-i İslami 208
 Comte, Auguste 24, 25, 314
- D**
 Disraeli, Benjamin 72
 Dobb, Maurice 43, 48, 49
 Doğu 40, 41, 45, 50, 51, 54, 55, 56, 88, 93, 94, 123, 180, 274, 275, 280, 408, 409, 410, 412, 426, 428, 430, 431, 433
 Dünya-sistemleri 15, 19, 40, 41, 43, 44, 48, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 73, 76, 79, 90, 174, 209, 414
 Durkheim, Emile 27
- E**
 el-Ezher 229, 230, 231, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 331, 332, 333, 337, 393
 el-'Urvetü'l-Vüska 239
- et-Tahtavi, Rıfaa 235, 236, 241, 242
- F**
 Febvre, Lucien 26, 27, 28, 29, 30, 33
 feodalizm 41, 50, 51, 52, 61, 62, 67, 68, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 94, 95, 96, 99, 103, 104, 105, 107, 108, 114, 115, 119, 120, 123, 151, 332
 Feodal Toplum 29
 Filistin 13, 54, 235
 Fransa 27, 28, 29, 31, 50, 73, 163, 199, 217, 225, 229, 233, 237, 267, 277, 278, 284, 285, 286, 293, 295, 297, 298, 299
 Fransız İhtilali 70
- G**
 Gazze 54
 Ginzburg, Carlo 34
 Güney Afrika 66, 67, 68
- H**
 Hareket Ordusu 397, 402, 403, 407, 410, 442
 Hindistan 18, 62, 88, 152, 176, 179, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 238, 381, 418, 419, 422, 438
 Hıristiyan-(lık)lar 23, 94, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 112
- I-İ**
 II. Abdülhamit 190, 268, 323, 340, 359, 398, 404, 407, 409, 410

- III. Napoleon 72
 ideoloji 70, 71, 90, 167, 168, 169, 170, 171, 333, 424, 429, 438, 441
 İkinci Dünya Savaşı 29, 34, 169, 214, 419, 420
 İlyas, Mevlana 207
 İnalçık, Halil 39, 83, 87, 94, 95, 101, 102, 103, 104, 107, 109, 111, 112, 113, 115, 118, 120, 121, 122, 123, 132, 136, 161, 163, 433, 434
 İran 19, 88, 131, 161, 278, 279, 408, 421
 İslamcılık 13, 14, 15, 17, 18, 19, 77, 167, 170, 171, 172, 232, 240, 241, 242, 250, 253, 286, 329, 338, 355, 356, 357, 393, 414, 418, 419, 429, 434, 435, 440, 444
 İslam(i)-cı hareketler 13, 19, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 214, 216, 229, 231, 237, 240, 241, 243, 246, 250, 309, 330, 332, 333, 339, 343, 344, 356, 358, 359, 361, 363, 364, 368, 369, 372, 397, 406, 410, 418, 419, 421, 430
 İstiklal Harbi 396, 411
 İttihat ve Terakki Cemiyeti 14, 266, 336, 338, 373, 376, 377, 378, 379, 387, 388, 390, 391, 394, 395, 397, 398, 401, 402, 403, 404, 407, 410, 424, 432, 440
- K**
 Kapitalizm 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 41, 42, 43, 50, 51, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 87, 122, 123, 143, 152, 170, 174, 175, 176, 177, 181, 196, 198, 209, 212, 219, 222, 253, 254, 260, 264, 266, 272, 278, 294, 329, 333, 405, 406, 408, 412, 414, 417, 418, 443
 Kavalalı, Mehmet Ali Paşa 183, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 234, 235, 236, 237, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 268, 275, 418
 Kemal, Namık 75, 237, 318, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 381, 384, 407, 414, 424, 426, 427, 429, 435, 438
 Köprülü, M. Fuad 38, 39, 83, 94, 137, 139
 Kuznet, Simon 30
- M**
 Mardin, Şerif 339, 363, 365, 366, 367, 394, 404, 410, 411, 437
 Marksizm 30, 33, 34, 39, 40, 59, 74, 81, 89, 90, 94, 95, 168, 169
 Marx, Karl 33, 40, 48, 84, 88, 89, 92, 168, 441
 Memlükler 220, 221
 Mevdudi 208, 421, 422
 Mısır 13, 18, 19, 20, 91, 110, 176, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 211, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 268, 274, 275, 281, 331, 332, 340, 342, 343, 355, 358, 381, 390, 392, 393, 406, 414, 416, 417, 418, 421, 422, 425, 431, 432, 438, 441
 Moutafchieva, Vera 91, 94, 437
 Müslüman Kardeşler 13, 19, 250, 251, 417, 422, 441
 Müslümanlar 200, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 273, 305, 319, 330,

- 340, 348, 350, 351, 362, 370, 373,
376, 386, 395, 401
- Müslümanlık 13, 14, 19, 82, 94,
99, 108, 112, 176, 180, 202, 203,
204, 214, 233, 238, 241, 250, 251,
265, 266, 267, 270, 273, 283, 287,
298, 301, 304, 319, 330, 332, 333,
335, 340, 341, 349, 353, 393, 405,
410, 414, 417, 419, 422, 441
- O**
- Orta Çağ 44, 121
- Ortadoğu 19, 419, 425, 438
- Osmanlı Devleti 15, 16, 17, 18,
19, 20, 21, 38, 39, 41, 60, 64, 67,
68, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85,
86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95,
96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 107, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 121, 122, 123, 124, 125,
126, 127, 128, 129, 130, 131, 132,
133, 134, 135, 137, 138, 139, 140,
142, 143, 144, 146, 148, 149, 150,
151, 152, 153, 155, 156, 157, 159,
161, 163, 164, 165, 171, 176, 177,
178, 180, 181, 183, 184, 185, 186,
188, 190, 191, 200, 207, 209, 211,
212, 215, 219, 220, 221, 222, 226,
227, 229, 230, 247, 253, 254, 255,
256, 257, 258, 259, 260, 261, 262,
263, 264, 265, 266, 267, 268, 269,
270, 271, 273, 274, 275, 276, 277,
278, 279, 280, 281, 282, 284, 285,
286, 287, 288, 289, 290, 291, 292,
294, 295, 296, 298, 299, 300, 301,
302, 303, 305, 306, 308, 309, 310,
311, 312, 314, 315, 316, 317, 318,
319, 321, 322, 323, 324, 325, 327,
328, 329, 330, 331, 332, 333, 335,
337, 339, 340, 341, 342, 343, 344,
345, 346, 348, 350, 351, 352, 353,
354, 355, 356, 357, 358, 359, 360,
363, 364, 365, 366, 367, 368, 369,
370, 371, 372, 373, 374, 375, 376,
377, 378, 379, 381, 382, 383, 384,
385, 386, 387, 388, 389, 390, 391,
394, 395, 403, 405, 406, 408, 409,
410, 412, 414, 415, 416, 419, 420,
422, 423, 424, 425, 426, 427, 428,
429, 430, 431, 432, 433, 434, 435,
436, 437, 438, 439, 440, 441, 442,
443, 444
- Osmanlı İslamcılığı 17, 18, 19, 21,
211, 267, 324, 327, 340, 341, 342,
343, 344, 345, 348, 350, 351, 352,
354, 355, 357, 364, 365, 366, 367,
368, 370, 371, 372, 375, 376, 379,
382, 389, 391, 394, 414, 415, 422
- P**
- Pakistan 208, 421
- Petrol 212, 213
- R**
- Ranke, Leopold von 24, 25, 31,
32, 33
- Review 30, 31, 36, 39, 40, 44, 53,
66, 67, 426, 430, 433, 435, 437,
439, 440, 441, 443
- Ricoeur, Paul 37, 428
- Rousseau, J.J. 359, 360, 361
- S-Ş**
- Said Nursi 339, 340, 404, 405, 410,
411, 424, 437, 444
- Sebilürreşad 394, 396, 428, 429

- Shils, Edward 169
- sömürgecilik 18, 197, 198, 199,
200, 208, 211, 418
- Spencer, Herbert 25, 427
- Strasburg Üniversitesi 27, 28
- Strauss, Claude Levi 53, 54
- Suavi, Ali 343, 358, 364, 365, 366,
367, 368, 414, 428, 429, 430, 436
- Şeyh Said 396, 408, 409, 410, 411

T

- Taliban 14
- Tarih-i Osmani Encümeni 38
- Türkiye 14, 19, 38, 39, 64, 67, 75,
76, 77, 80, 82, 88, 90, 101, 135,
144, 145, 151, 192, 200, 209, 211,
235, 237, 251, 256, 271, 285, 286,
334, 338, 339, 350, 392, 393, 395,
396, 400, 401, 404, 411, 414, 416,
417, 418, 419, 420, 421, 422, 423,
425, 426, 427, 429, 430, 432, 433,
434, 435, 436, 437, 438, 439, 442,
444

U

- Ulema 216, 218, 307, 309, 320,
322, 374, 415, 433

V

- Vahhabilik 17, 18, 176, 177, 180,
181, 182, 183, 184, 187, 188, 189,
190, 193, 194, 195, 196, 197, 203,
204, 205, 212, 214, 217
- vakanüvis 383
- Voltaire 24

W

- Wallerstein, Immanuel 26, 30, 31,
32, 34, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44,
45, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 55,
56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65,
66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 77,
382, 426, 433, 443

Y

- Yeniçeriler 355, 429, 435

Kapitalizme Entegrasyon ve İslamcılık(lar)

20. yüzyılın ilk çeyreğinde düşünce hayatımızda Türkçülük, Garbçılık, İslamcılık şeklinde üç görüş egemen olmuştur. Bunlara bir siyasal akım olarak Osmanlıcılığı da eklemek mümkündür. Bunlardan ilk üçünün Cumhuriyet dönemi politik hayatında demokrasiye geçildikten sonra doğrudan yansımaları oldu. Bu ekoller ve akımlar hakkında fikir tarihleri, siyasî cereyanlar tarihi ya da monografiler ve elbette metin tahlilleri yayımlandı. Zengin bir literatür oluştu. Dr. Utku Aybudak bunlardan İslamcılıkla ilgili şimdiye kadar takip edilmeyen bir yöntemi takip ederek, ekonomi politüğün teorik ve kavramsal çerçevesiyle ülkemizdeki İslamcı akımların doğuşunu ve gelişimini anlamaya çalıştı. Osmanlı Klasik Çağı'nın toplumsal yapısı ve sosyoekonomik tarihiyle modernleşme dönemi arasında kurduğu ilişkileri bu kapsamda değerlendirdi. Ekonomik yapılarda değişimin politik ve toplumsal alandaki tezahürlerini İslamcılıkta aradı. Türkiye İslamcılığıyla Hindistan, Arabistan ve Mısır İslamcılıkları arasında mukayeselere girişti. Tarihle sosyolojinin kesiştiği bir kavşakta ilerledi, teoriyle olgular arasında bağlar kurdu. Kapitalizme Entegrasyon ve İslamcılık, dünya-sistemleri analizinin bir siyasî akımın doğuş ve gelişimini açıklamak için nasıl kullanılabileceğine dair istisnâ bir eser, İslamcılık üzerine çok farklı bir bakışa dayanan bir çözümleme...

Prof. Dr. H. Aliyar Demirci (Pamukkale Üniversitesi)

Sözcüklerin yazgısını belirleyen kuşkusuz çoğu kez müphemliği olmuştur ki bu sosyobilimsel tahliller açısından belirli bir güçlüğü de işaret eder. Bu yüzden her türlü toplumsal fenomeni farklı disiplin ve perspektiflerden kavrama/kuşatma çabası mezkur sorunu aşmamıza vesile olabilir. Utku Aybudak'ın çalışması, İslamcılık olgusunun, özellikle Türkiye sosyal bilimler alanında, şu ana kadar neredeyse hiç ele alınmamış bir veçhesini sorunsallaştırmaktadır: Farklı İslamcı hareketlerin farklı mücadele ve eylemsellik pratikleri geliştirmelerinin dünya-sistemi ile girdiği ilişkilene biçimleri nelerdir ve bu sosyo-tarihsel bütünleşme nelere muktedirdir. Dolayısıyla bu sorunsalın takibati sayesinde okuyucu ülkemizdeki İslamcı hareketin de ana karakterine dair ciddi iç görüleri sahip olma şansını yakalayacaktır. Aybudak'ın eseri bizi hem tarihsel hem de teorik bir tartışmanın içine başarıyla sokabilmektedir.

Prof. Dr. Güney Çeğin (Pamukkale Üniversitesi)

Uluslararası politik gündemi hayli meşgul eden siyasal İslamın ve köktendinciliğin gelişimini eleştirel bir bakış açısı ile kaleme alan bu eser, konuya ilişkin analitik çözümleri ile zengin bir çerçeve sunuyor. Konu ile ilgilenen geniş kesimlere hitap edebilecek akıcı dili ve özgün üslubu ile eser, okuyucularına çok şey vaat ediyor.

Doç. Dr. Ferihan Polat (Pamukkale Üniversitesi)



DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7438-96-4



9 786257 438964